

Життєсвіт людини в умовах інформаційного суспільства

Чаплінський Р.О.,

аспірант кафедри філософії та політології

Житомирського державного університету імені Івана Франка,

м. Житомир, Україна

chaplynskyu@gmail.com

(098)7356684

Анотація

У дослідженні осмислено сутність феномену інформаційного суспільства ХХ – ХХІ ст. та його вплив на соціокультурне буття людини. Встановлено, що в умовах Четвертої промислової революції, з одного боку, людина у практиках повсякдення «мігрує» в онлайн-середовище, надає перевагу соціальній віртуалізації, а з іншого, ескапізм інформатизації, комп'ютеризації, віртуалізації й діджиталізації актуалізує ситуацію невизначеності. З'ясовано, що цифровий інформаційний простір примножує виклики та загрози буттю людини, адже невизначеність, розмитість меж між віртуальним і реальним, породжують проблеми пов'язані з приватністю та безпекою інформації, цифровою залежністю, інформаційною бідністю, соціальною дезінтеграцією, кіберзлочинністю. Деструктивний характер таких викликів і загроз зумовлює потребу розробки механізмів для захисту приватності та безпеки людини.

Ключові слова: інформаційне суспільство, цифрове суспільство, віртуалізація, невизначеність

Вступ

Філософське осмислення феномену інформаційного суспільства кінця ХХ – початку ХХІ ст. передбачає розгляд широкого спектру проблем: онтологічних, гносеологічних, праксеологічних, етичних, аксіологічних тощо. Однією з причин актуальності дослідження проблем існування людини в сучасному інформаційному суспільстві є зміна його соціокультурної та геополітичної інфраструктури, що обумовила зміни механізмів формування картини світу особи на соціокультурному рівні. Водночас мало дослідженою є проблема стратегічної організації особистісного світосприйняття та проблема взаємодії особи з іншими суб'єктами у глобальному інформаційному середовищі. Особливості формування, еволюції та перспективи розвитку інформаційного суспільства досліджено такими західними ученими, як Г. Беккер, Д. Белл, Ж. Бодріяр, Ю. Габермас, М. Кастельс, М. Маклюєн, О. Тоффлер, К. Хейлз, Ф. Фукуяма, К. Шваб,

А. Швейцер, Юваль Ной Харарі, П. Хіманен та інших. Перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні висвітлено у працях В. Воронкової, О. Данильяна, О. Дзьобаня, В. Кириченка, Н. Ковтун, М. Козловця, С. Куцепал, В. Ляха, О. Прудникової, Н. Хамітова та інших. Проте, динамічність проблеми обумовлює необхідність її постійного моніторингу й обґрунтування новітніх аспектів.

Основна частина

Інформатизація, цифровізація, діджиталізація й віртуалізація як атрибутивні риси соціокультурного буття стали важливим предметом філософських студій, що зумовило виокремлення таких сутнісних характеристик людини, як *homo informaticus*, *homo digitalis*, *homo virtualis*. Найперше відбулось філософське осмислення проблеми становлення інформаційного суспільства. Так, О. Прудникова влучно зауважила: «Інформатизація стала однією з найважливіших рис сучасного суспільства. Будь-яка царина людської діяльності певною мірою пов'язана з процесами отримання й обробки інформації для її практичного використання. Існують численні спроби осмислити суть інформатизації суспільства» [5, с. 46]. Узагальнюючи напрацювання дослідників, доцільно окреслити провідні напрямки аналізу: філософія знання та інформації (актуалізуються проблеми природи та істинності інформації), епістемологія інформаційної культури (досліджується вплив інформації на пізнання та розуміння світу людиною, що передбачає зокрема аналіз таких понять, як «інформаційний брак» і «інформаційний шум»), семіотика та семіологія (обґрунтовується природа знаків і символів у контексті інформаційної культури), філософія технологій та медіа (вивчається вплив інформаційних технологій і медіа на суспільство та культуру, що зумовлює осмислення питань приватності, контролю над інформацією та відносин між технологіями і людством), філософія інформаційної етики (простежуються моральні та етичні аспекти використання інформації, питання про права доступу до інформації, конфіденційність та відповідальність за її поширення), філософія віртуальності (усвідомлюється феномен віртуальності, ілюзія та інтеракція між віртуальним і реальним та їх місце в процесах життєдіяльності людини), соціальна філософія й філософія інформаційної культури (опрацьовується вплив інформаційної культури на людину та суспільство), філософія свободи інформації (аналізуються концепції свободи інформації й питань про те, як людині зберігати баланс між свободою інформації та іншими суспільними цінностями) та інші.

Зазначені напрями філософських досліджень допомагають зрозуміти сутність та стратегії розвитку інформаційного суспільства, сприяють розвитку концептуальних засад для аналізу цієї складної та динамічної проблематики. Варто також зауважити, що у сучасному науковому дискурсі не існує однозначної відповіді щодо передумов, часу та особливостей становлення інформаційного суспільства як етапу розвитку людської цивілізації. Попри це, на наш погляд, влучною для розуміння сутності інформаційного суспільства є дефініція, за якою воно тлумачиться як «суспільство, в якому вирішальну роль виконує придбання, опрацювання, зберігання, передавання, розповсюдження, використання інформації та знань, зокрема, за допомогою інтерактивної взаємодії і

технічних можливостей, що постійно вдосконалюються. Інформаційне суспільство має власну концепцію розвитку, що висуває на перший план нову галузь – інформаційну індустрію, пов'язану із виробником інформаційних технологій, методів та технологій виробництва знань, найважливішими складовими яких стають усі види інформаційних технологій особливо телекомунікацій у період глобалізації» [1, с. 91]. Автори дослідження «Інформаційна культура» обґрунтували твердження, що саме цим поняттям увиразнилась ідея «становлення якісно нового соціально-економічного порядку», що передбачає не тільки впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а має на меті здійснення інформаційної революції, трансформуючі наслідки котрої вплинули на всі сфери суспільного буття. Відтак визначальною ознакою такого суспільства є «зростання різноманітності, яке зачіпає способи життя та мислення, формування свідомості та світогляду» [4, с. 54].

Як зауважили О. Данильян і О. Дзьобань, процес інформатизації суспільства повинен містити в собі медіатизацію, комп'ютеризацію й інтелектуалізацію. Кожен із них націлений на вдосконалення: перший – засобів для збирання, зберігання та поширення інформації, другий – пошукових ресурсів та засобів з обробки інформації, третій – знань та здібностей людини до продукування та сприйняття інформації, завдяки чому суттєво підвищується інтелектуальний потенціал суспільства [2, с. 17]. Як наслідок спостерігається інтенсифікація процесів цифровізації, віртуалізації та діджиталізації. Зазначені зміни водночас призводять до того, що в умовах «інформаційного суспільства, розвинених засобів комунікації, комп'ютерних мереж, банків інформації, знання відразу нівелюються і стають загальним надбанням» [5, с. 47]. В умовах Четвертої промислової революції ескапізм інформатизації, комп'ютеризації, віртуалізації й діджиталізації актуалізував ситуацію невизначеності.

У своїх практиках повсякдення людина «мігрує» в онлайн-середовище, надає перевагу соціальній віртуалізації. Наслідки таких процесів можуть набувати негативних характеристик. Підтвердженням зазначеного є міркування Н. Ковтун про те, що «у сучасному глобалізованому суспільстві значна кількість індивідів і соціальних спільнот впадають у стан соціальної апатії, який характеризується безвольністю, байдужістю, нерішучістю, соціальною пасивністю, повною або частковою втратою інтересу до перетворень у сфері соціальної дійсності. При цьому необхідною умовою виявлення соціальної активності є наявність у суб'єктів комунікації свободи волі, яка містить у собі одночасно їхню відкритість щодо перетворення світу і спрямованість на ці перетворення як реалізацію волі» [3, с. 46]. Врешті соціальна віртуалізація особистості може спричиняти проблеми з формуванням ідентичності, адже онлайн-середовище надає людині можливість створювати і управляти своїм віртуальним образом, вибирати, яку інформацію про себе публікувати та як виглядати в очах інших користувачів. Це зумовлює появу фейкових образів, відчуття незадоволеності власним тілом, зовнішнім виглядом, розлад міжособистісних стосунків. Залежність від онлайн-середовища призводить до зниження особистої комунікації та

зіткнення з проблемами соціальної незгоди. Людина відчуває себе ізольованою та самотньою, позбавленою підтримки Іншого. Варто наголосити, що буття особистості в цифровому інформаційному просторі постає відкритою проблемою, адже вихідні чинники (як сама людина, так і інформаційно-цифровий простір) перебувають у постійному становленні. Невизначеність, розмитість меж між віртуальним і реальним, ескапізм технологій, страх майбутнього щоразу окреслюють нове коло проблем, долаючи які людина повинна зберегти себе.

Висновки

Отже, становлення інформаційного суспільства неминує детермінує процеси інформатизації, цифровізації, діджиталізації й віртуалізації, наслідки яких створюють виклики та загрози буттю людини. Цифровий інформаційний простір у сучасному світі дедалі більше визначає сутність практик повсякдення. «Міграція», постійна присутність у цифровому середовищі і соціальна віртуалізація особистості актуалізують проблеми пов'язані з приватністю та безпекою інформації, цифровою залежністю, інформаційною бідністю, соціальною дезінтеграцією, кіберзлочинністю й кібербулінгом. Окреслені проблеми можуть набувати деструктивного характеру. Відповідно до окреслених викликів і загроз, суспільство повинно розвивати правові та технологічні механізми для захисту приватності та безпеки, сприяти цифровій грамотності, розробляти політику щодо регулювання інформаційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуцал К. А. Концепція розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації. *Держава та регіони*. 2010. № 4. С. 89–91.
2. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 9–20.
3. Ковтун Н. М. Рівні та форми соціальної активності в комунікативному просторі глобалізованого суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2018. Вип. 17. С. 41–48.
4. Палеха Ю. І., Палеха О. Ю., Горбань Ю. І. Інформаційна культура / За ред. Ю.І. Палехи. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 400 с.
5. Прудникова О. Інформаційна культура інформаційного суспільства: філософський вимір. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 4 (31). 2016, С. 44–53.